

Eesti Kohtunike Ühing

Hr Raivo Aeg
justiitsminister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 26.06.2020 nr 13-2/4036

Meie 29.12.2020

Eesti Kohtunike Ühingu esialgsed seisukohad kohtunike kehtivate ametikitsenduste osas

Justiitsministeerium on 26. juuni 2020. a vastuses Eesti Kohtunike Ühingu (EKOÜ) 22. juuni 2020. a pöördumisele palunud EKOÜ-l kujundada arvamus kohtunike ametikitsenduste ajakohasuse ja muutmisvajaduse osas. Samuti on ministeerium soovinud ühingu hinnangut, kas võimalused töötada kohtunikuna osalise töökoormusega (kohtute seaduse (KS) § 37¹) on piisavad või tuleks kaaluda nende laiendamist.

EKOÜ on kogunud liikmete arvamusi ning neid üldistades võib öelda, et **kohtuniku sotsiaaltagatised ei ole ametipensionide kaotamise järgselt enam tasakaalus ametikitsendustega**. Olukorras, kus riik on kohtunikelt mitmed olulised sotsiaalsed tagatised ära võtnud, ei tohiks jääda piirangud samas mahus kehtima. Igasugused ametikitsendused peavad olema põhjendatud ja proportsionaalsed ning kohtunikuametiga seotud piiranguid tuleb kindlasti vaadelda koosmõjus ja vastastikusel seoses kohtuniku sotsiaaltagatistega.

Alates 1. juulist 2013 ametisse nimetatud kohtunikel on selge huvi ametipiiranguid leevendada, kuivõrd seadusandja on sisuliselt otsustanud, et nendel kohtunikel tuleb pension, mis tagaks vanaduses väerika toimetuleku, endal välja teenida. Tänapäevaks on kohtunikke, kellel ei ole ette nähtud kohtunikupensiooni, ligikaudu 1/3 kõigist kohtunikest ning nende osakaal kohtunikukonnas kohtunike jätkuva põlvkonnavahetusega järjest suureneb.

Kohtunikud, kellele ei ole ette nähtud kohtunikupensioone, soovivad ametikitsenduste leevendamist sellisel, et neil oleks võimalik tagada enda väerikas toimetulek vanaduspõlves.

EKOÜ leiab, et õigusemõistmise usaldusväärsus on võimalik tagada ja säilitada ainult parimaid erialaseid teadmisi omavate väerikate ning usaldusväärsete kohtunikega. Kohtunike pikaajaline ja stabiilne teenistus tagab mh kiirema ja kvaliteetsema õigusemõistmine. Viimase kümne aasta jooksul toimunud kohtuvõimu sotsiaalsete tagatiste vähendamise tõttu võib eelnimetatu saavutamise sattuda vähemalt kaugemas perspektiivis ohtu, mh oli **viga kohtunikupensionide täielik kaotamine** (alates 1. juulist 2013 ametisse nimetatud kohtunike jaoks).

EKOÜ juhatus jagab viidatud tagatisteta jäänud kohtunike muret enda vanaduspõlve kindlustamise osas. Samas kaasnevad ametikitsenduste leevendamisega **ohud, mida tuleb võimalike otsuste tegemisel arvestada**. Nii nt on potentsiaalseks ohuks suhete ja huvide tekkimine, mis võivad hakata eelkõige kohtuniku näivat, aga ka tegelikku, erapooletust ja sõltumatust mõjutama. Arvestada tuleb mh Eesti riigi ja majanduse suhtelist väiksust. EKOÜ juhatuse arvates ei saa ametikitsenduste leevendamisel teha kompromisse kohtunike sõltumatuse (sh näiva sõltumatuse) osas. Samuti on kitsenduste

leevendamisel oht, et suurem osa kohtuniku ajast ja energiast läheb kõrvaltegevustele ning põhitöö kohtunikuna jääb unarusse. Selliselt võib kannatada õigusemõistmise kvaliteet tervikuna. Kohtunik peaks keskenduma eelkõige sellele, milleks ta ametisse on nimetanud – õigusemõistmisele. Kohtuniku pingutused oma tuleviku heaolu tagamiseks ei tohi EKoÜ juhatuse hinnangul kujuneda kohtuniku põhirolli täitmist takistavaks või segavaks.

Eelmärgitud arvestades peab EKoÜ juhatuse oluliseks, et ametikitsenduste leevendamise kõrval tegeletakse jätkuvalt **sotsiaaltagatise suurendamisega**, sh kaotatud tagatiste vähemalt osalise taastamisega.

EKoÜ jaoks on ilmselge, et **kohtunike ametikitsendused tuleb viia (taas) tasakaalu kohtunikuametist tulenevate hüvedega**. Konkreetsemad lahendused vajaksid põhjalikumat arutelu nii kohtusüsteemi sees kui ka ühiskonnas laiemalt. EKoÜ juhatuse arvates tuleks vähemalt osaliselt taastada ka kohtunikupensionid (sh kohtuniku vanaduspension) sarnaselt sellele, nagu need kehtisid enne 1. juulit 2013 (KS §-d 77 jj). Sellisel juhul võib isegi puududa vajadus kaaluda kohtunike ametikitsenduste olulist leevendamist.

EKoÜ mõonab samas, et kohtunike sotsiaaltagatiste suurendamist puudutavate pakutud lahendustega kaasneb lisakoormus riigieelarvele. Arvestades eelkõige koroonaviiruse haiguse COVID-19 levikut tingitud muudatusi majanduses ning raskusi ja ebakindlust riigi rahanduse planeerimisel, ei ole selliste lahenduste kaalumiseks hetkel ilmselt parim aeg.

Väiksema kaaluga muudatusi KS § 49 sätetes tuleks EKoÜ arvates samas teha juba praegu.

- **Üle tuleks vaadata KS § 49 lg 1 sõnastus**, mis lubab töötada vaid õppe- või teadustööl (ning täita muid kohtute seaduses sätestatud ülesandeid). KS § 49 lg 1 esimese lause sõnastus pärineb 1990-ndatest aastatest¹ ning on tänapäeva sotsiaalsete suhete ja ettevõtlusvormide seisukohalt iganenud. Kohtunike eetikanõukogu arvamustest nähtuvalt ja ka praktikas teadaolevalt on kohtunike töö tegemise tegelikud piirid nihkunud oluliselt kaugemale. Nii on nt lubatavaks peetud töötamist asendusõpetajana, treenerina spordiklubis või tasu eest osalemist filmivõtetel. Lisaks võib kohtunik olla kirjanik või osaleda seaduseelnõude koostamisel. Ka sellised tegevused ei pruugi olla rangelt osa õppe- ja teadustööst. Ebamõistlik oleks ka lähenemine, et kohtunik ei tohi sõlmida töölepingut, kuid võib sisult sama töö tegemiseks või teenuse osutamiseks sõlmida käsundus- või töövõtulepinguid. Kohtuniku osalust ühiskonnaelus tuleks EKoÜ arvates pigem soodustada ning see ei pea tingimata toimuma alati kohtuniku enda kulul.
- **Muutmist või täpsustamist vajab KS § 49 lg 2 p 3**. Sättest tuleneb äriühingu asutamise ning selle juhtimise keeld. Säte võimaldab EKoÜ liikmete hinnangul erinevaid tõlgendusi. Laiema tõlgenduse korral on ilmselt keelatud või vähemasti taunitav kohtuniku tegelemine ettevõtlusega (vrld nt Õiguskantsleri seaduse § 12 lg 1 p-ga 4 ja Riigikontrolli seaduse § 26 lg 1 p-ga 5, kus seda on rõhutatud). Kitsama tõlgenduse järgi võiks lähtuda üksnes seatud formaalsetest piirangutest – kohtunik ei või olla äriühingu asutaja, juhtimisõiguslik osanik, juhatuse või nõukogu liige ega välismaa äriühingu filiaali juhataja, kuid on vaba muul moel ettevõtlusega tegelema. Selline ebaselgus tekitab küsimusi ja seab kohtunikud eetiliste dilemmade ette.

EKoÜ märgib siinkohal, et KS iseenesest ei keela kohtunikul tegutseda ettevõtluses FIE-na või tegeleda majandustegevusega mittetulundusühingu kaudu, arvestada tuleb küll üldkohustustega (KS § 70) ja kohtuniku eetikakoodeksi nõuetega. EKoÜ arvates puudub mõistlik põhjendus, miks kohtunik peaks saama nt oma vara haldamist korraldada üksnes FIE-na, aga mitte piiratud vastutusega äriühingu

¹ Vt enne 29. juulit 2002 kehtinud Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse § 4 lg 1.

vormis. Seejuures on FIE vormis tegutsedes oluliselt suurem oht, et võib tekkida olukord, kus kohtunik ei tohi enam oma ametit jätkata (KS § 47 lg 2 p 5).

Osalise töökoormusega töötamise võimaluste (KS § 37¹) osas ei ole EKoÜ juhatus liikmetelt eraldi tagasisidet saanud. Seetõttu ei pea EKoÜ juhatus võimalikuks hetkel vastava regulatsiooni laiendamise vajaduse osas seisukohta kujundada. Siiski on võimalik, et EKoÜ sellekohaseid ettepanekuid tulevikus teeb.

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Parrest
Eesti Kohtunike Ühingu esimees